

“ALEXANDRU IOAN CUZA” UNIVERSITY OF IAȘI

FACULTY OF HISTORY

DOCTORAL SCHOOL OF HISTORY

DOCTORAL THESIS

**SECONDARY EDUCATION IN BESSARABIA DURING THE FIRST
INTERWAR DECADE (1918–1928)**

(Abstract)

Supervisor: Prof. univ. dr. Gheorghe IACOB

PhD Candidate: Ana ONOFREI

Iași

2026

TABLE OF CONTENTS

INTRODUCTION.....	4
Objectives of the study.....	9
Sources of the thesis.....	15
Historiography of the subject.....	18
 Chapter I. A Product of the Tsarist System: The School System in Bessarabia as of 1918.....	 36
I.1. The impact of Russian administration on education in Bessarabia..	36
I.1.1. The Russian Empire’s “civilizing mission” in the Bessarabian region.....	36
I.1.2. An overview of the educational system in Tsarist Bessarabia.....	39
I.2. Secondary education in Bessarabia after the Union – initial steps toward integration into the Romanian education system.....	64
I.2.1. Types of high schools and student profiles.....	64
I.2.2. Education provided in the new secondary schools.....	77
I.2.3. Teaching staff and the challenges of their professional training.....	90
I.2.4. The issue of teacher salaries in secondary education.....	98
I.2.5. “What do we learn from?” – provision of teaching materials in secondary schools and school libraries.....	102
I.2.6. Secondary school premises – between local and central administration.....	110
I.2.7. Practices associated with education: extracurricular activities and forms of association.....	118
I.3. Conclusions of Chapter I.....	125

Chapter II. The Realities of Secondary Education in Bessarabia between 1918 and 1928.....131

II.1. The network of theoretical secondary education institutions.....	132
II.1.1. The process of Romanianizing secondary schools and the reaction of the school population.....	132
II.1.2. Adapting the school curriculum to the Romanian education system.....	138
II.2. Financing and material infrastructure of secondary schools.....	143
II.3. “Missionary” school committees for the integration of secondary schools.....	150
II.3.1. The duties of the school committees.....	150
II.4. Textbooks as a tool for standardizing Bessarabian secondary education.....	165
II.4.1. Printing and distribution of textbooks to secondary schools and libraries.....	165
II.4.2. The role of history and geography textbooks in constructing Romanian national identity.....	172
II.5. Secondary school teachers – key “actors” in shaping Bessarabian education.....	180
II.6. Dynamics of the student body in secondary schools.....	192
II.7. Formation and role of the intellectual elite in Bessarabia.....	200
II.8. Conclusions of Chapter II.....	210

Chapter III. The 1928 Secondary Education Law and Its Implementation in Bessarabia.....214

III.1. General and specific legislation governing the organization of secondary education.....	214
III.1.1. Structure of secondary education.....	214

III.1.2. Implementation of the curriculum and school subjects.....	218
III.1.3. Status of teaching staff as reflected in the 1928 Law....	223
III.1.4. Regulations concerning students: access, attendance, fees, and scholarships.....	231
III.2. Implementation of the 1928 Secondary Education Law in Bessarabia.....	235
III.2.1. Unification of the education system in Bessarabia through the 1928 Law.....	235
III.2.2. Reorganization of secondary schools in Bessarabia into theoretical high schools for girls and boys.....	243
III.3. Difficulties encountered in implementing the 1928 Law in Bessarabia.....	256
III.3.1. Insufficiency of school infrastructure and material resources.....	256
III.3.2. Resistance from the local school population and ethnic minorities.....	261
III.4. Conclusions of Chapter III.....	267
General Conclusions.....	270
BIBLIOGRAPHY.....	279
APPENDICES.....	295

ABSTRACT

Introduction and research topic:

Our doctoral research focuses on public secondary education in Bessarabia during the first decade of the interwar period, specifically regarding theoretical high schools for girls and boys. The significance of this topic lies in the role education played in shaping the Romanian cultural and social identity of Bessarabian society between the two world wars.

The political act of March 27 / April 9, 1918, was the event that sparked changes in the cultural life of Bessarabia, particularly in the field of education. Following the political union of Bessarabia with Romania, the new territory had to integrate into the reality of Greater Romania, especially from an educational standpoint. Education was treated as a “national priority” in the region, particularly given the difficulties in accessing the school system in the wake of the war. This was compounded by the fact that, during the military conflict, teaching activities had been suspended, many schools had been closed or destroyed, and numerous teachers had been mobilized to the front — with some losing their lives, while others were wounded or went missing without a trace.

A long-standing administrative reality was superimposed upon the post-war social landscape shaped by the conflict. In the Bessarabian region, there was an acute shortage of schools, trained teachers, prepared students, and educational materials. Within the new historical context of a United Romania, this educational deficit necessitated concrete solutions and reforms. The education sector required standardization across all levels to align the local system – previously influenced by the Russian model – with the Romanian one, thereby facilitating the region's educational, social, and administrative integration into Greater Romania. Decision-makers in Bucharest undertook the task of realizing this educational objective in Bessarabia by establishing a modern, unified Romanian school system. State intervention played a crucial role in defining the identity and raising

the cultural level of the Bessarabian population, as well as in fostering local elites. Consequently, the process of developing Romanian secondary education in the former imperial governorate entailed addressing various social, political, and cultural issues.

Secondary education is the focus of this study, given the essential role played by academic high schools in shaping the intellectual elite of interwar Bessarabia; in the absence of university-level education – at least until 1926, when the Faculty of Theology of the University of Iași established a branch in Chișinău – these schools formed the backbone of the Romanian state's efforts regarding education and the region's cultural and economic advancement. Moreover, secondary education was the sector where educational reforms had the greatest impact compared to other levels of education in Bessarabia. Unlike primary education, where the emphasis lay primarily on expanding the school network and combating illiteracy, secondary education underwent more complex transformations. The impact of the reforms was particularly visible here, as high schools and lower secondary schools (*gimnazii*) had to be virtually rebuilt both institutionally and culturally according to the Romanian model, with some institutions even being renamed or having their educational focus redefined. The expansion of the administrative apparatus and the integration of new social groups into public life drove an increasing demand for qualified personnel and specialists. As minister Constantin Angelescu noted, “academic education gained such great momentum after the war”, driven by the need to train personnel for the new state institutions¹.

The distinctive feature of our study lies in its temporal scope; we focus on the first decade of the interwar period (1918–1928), which we regard as the decisive era for moving away from the Russian model and establishing a different type of secondary education. The choice of this timeframe is methodologically

¹ Constantin Angelescu, *Evoluția învățământului primar și secundar în ultimii 20 de ani*, Editura Curentul, București, 1940, p. 29.

significant, as it allows us to capture the stages of transition, adaptation, and institutional reorganization, culminating in the adoption of the 1928 Secondary Education Law² and its associated regulations. We concentrated on this initial decade – preferring this phase, which marks the onset of major changes – because the transitions and early challenges are more compelling than the subsequent period of stabilization (1928–1940).

The history of education in Bessarabia within Greater Romania is a novel subject, as Romanian historiography has previously approached it from a one-sided perspective, prioritizing a general overview centered on official authorities. It is a portrayal of Bessarabian education seen through the eyes of Romanian officials and educators. In contrast, our work aims to examine the subject from the perspective of the participants within the school system itself – the Bessarabian students, teachers, and educators. Fundamentally, the development of secondary schools in Bessarabia was influenced by the educational system of interwar Romania. However, in practical terms, the driving forces behind the dynamics of school life – and the Romanianization of the educational system – were the teachers, educational resources, school and political administrations, and, not least, the students. The interactions among these various actors gave secondary education in Bessarabia its distinctive character after 1918. This process remains significant, even though practical administrative or symbolic solutions (such as ceremonies and school rituals) were imported from across the Prut River from the very beginning of the Romanian era in Bessarabia. Furthermore, following the implementation of legislation aimed at standardizing the school system, schools in Bessarabia operated in accordance with the laws of the Old Kingdom. Although state educational institutions were nationalized and gradually integrated into the Romanian education system, some private minority institutions continued to operate under Russian legislation.

² Pentru a omite reiterarea expresiei Legii învățământului secundar din 1928 în teză, o vom menționa simplu ca Legea din 1928.

Objectives of the study

In this study, we set out to reconstruct the evolution of school infrastructure, capturing both the progress made and the difficulties faced during that era. We examine aspects such as the number of high schools in the region, student and teacher numbers, the construction of school buildings, study conditions, curricula and textbooks, teaching methods, student performance, and teacher effectiveness. These indicators of the educational system offer a clear picture of school life and dynamics in interwar Bessarabia.

At the same time, we consider the impact of implementing new school reforms in a society that seemed increasingly impervious to such measures. Due to a lack of sufficient schools, textbooks, and local teachers, the school reforms failed to yield the results anticipated by the Bucharest elites. Furthermore, many inhabitants, particularly those in rural areas who held traditional views, clung to local language, customs, and traditions, remaining wary of reforms “imposed from the center”. Despite the mandated reforms, the state encountered resistance from the local population; grievances centered on compulsory schooling, the removal of children from the agrarian family economy, abuses by teachers and administrators, difficulties adapting to standard Romanian, and the instability of the reforms themselves, characterized by frequent changes to curricula and regulations. Against this backdrop, we will examine the extent to which these school reforms succeeded in shifting the region's cultural orientation and fostering a sense of belonging to the Romanian state.

The aim of our research is to gain a better understanding of the context in which the reorganization and development of secondary education in Bessarabia took place during the first interwar decade, through a concrete study of high schools – the institutions where reforms were most visible and impactful. The study highlights how secondary education served as an instrument for modernization, political integration, and social construction in interwar Bessarabia. The analysis of the secondary education reform process in Bessarabia

during this period, set against the backdrop of integration into the Romanian state, is structured around several objectives. First, the work aims to highlight how the Romanian state's educational policies influenced the organization and functioning of secondary schools. It also seeks to identify the main secondary education institutions in Bessarabia and trace their evolution during the period under study. At the same time, the research examines curricular transformations, investigates the structure and training of the teaching staff, and analyzes student access to secondary education. Furthermore, the study discusses the role of secondary education in the modernization of Bessarabian society, the formation of intellectual elites, and the consolidation of cultural identity. Finally, the difficulties and limitations of the educational system during that period are identified.

The scientific novelty of this work lies in the integrated analysis of the reorganization of secondary education in Bessarabia during the first interwar decade, with a focus on the evolution and specific characteristics of girls' and boys' high schools. The study proposes a systemic approach to institutional, curricular, and administrative transformations, highlighting the mechanisms through which the Bessarabian educational system was harmonized with that of interwar Romania.

The originality of the research lies in its use of a diverse corpus of archival, legislative, and narrative sources – many of which have been insufficiently explored in the scholarly literature – enabling a detailed reconstruction of the educational landscape between 1918 and 1928. The study makes significant contributions to clarifying how the reorganization of high schools was carried out, considering both educational policies and concrete institutional practices.

The paper comprises an introduction, three chapters, general conclusions, a bibliography, and appendices. I have organized the thesis in a logical sequence, beginning with a retrospective of the education system in Bessarabia during the Tsarist era, highlighting its shortcomings, and proceeding to the subsequent

transition; this period was marked by legislative measures that led to the integration of schools into the Romanian educational system and, ultimately, to the emergence and recognition of intellectual elites trained in secondary and higher education institutions.

In the first chapter of the doctoral thesis, titled “A Product of the Tsarist System: The School System in Bessarabia as of 1918”, we analyze the historical and social premises that shaped secondary education in Bessarabia at the time of the Union and in the immediate aftermath. In this context, we examine the impact of Russian administration on Bessarabia’s educational system, focusing on its “civilizing” role and the specific configuration of the school network during the Tsarist era. We also trace the transformations in secondary education following the Union of Bessarabia with Romania, capturing the initial steps toward integration into the Romanian educational system. The analysis covers high school typologies and student profiles, the specific nature of the education provided in the new institutions, and the role of teaching staff, including the challenges they faced during the adaptation process. Furthermore, we address key aspects such as teacher remuneration, the provision of teaching materials, and the material conditions of the educational institutions. Finally, we examine practices associated with school life, extracurricular activities, and forms of association, all of which contribute to a comprehensive picture of the early stages of Bessarabian secondary education during the transition from the Tsarist to the Romanian system.

“The Realities of Secondary Education in Bessarabia between 1918 and 1928”, the thesis's second chapter, analyzes the profound transformations of secondary education in Bessarabia during the first interwar decade following the 1918 Union, tracing the process of its integration into the Romanian educational system and the challenges encountered in this endeavor. We aim to highlight both the reorganization of the network of general secondary education institutions and the mechanisms through which authorities sought to standardize and modernize educational practice. Thus, we examine the process of “Romanianizing”

secondary schools and the reactions of the student population to these changes, as well as the adaptation of curricula to the requirements and standards of the Romanian system. Another line of research focuses on the funding and material infrastructure of educational institutions, underscoring the role of resources in the schools' efficient operation. At the same time, we pay special attention to school committees, viewed as essential instruments of integration, by highlighting their responsibilities and their contribution to consolidating the new educational structure. We also analyze textbooks as tools for shaping national consciousness, focusing on the printing and distribution processes and the role of subjects such as history and geography in defining Romanian identity. Teachers occupy a central place as the “key actors” in the transformation of education, alongside the dynamics of the student body, which reflect the social and cultural changes of the era. Finally, we turn our attention to the formation of the intellectual elite in interwar Bessarabia, examining how the secondary education system contributed to shaping a new generation capable of integrating into the cultural and administrative structures of the Romanian state.

The legislative changes sought by the authorities and the resulting realities regarding the reorganization of secondary education in interwar Bessarabia, form the subject of the final chapter, titled “The 1928 Secondary Education Law” and Its Implementation in Bessarabia. We examine how this law structured the educational system within the specific context of the Bessarabian region, establishing the organization of studies, curricula, the status of teaching staff, and regulations concerning students, including aspects such as access, attendance, fees, and scholarships. Although the law provided a unified operational framework, its implementation in Bessarabia entailed a complex process of adaptation that required analyzing concrete implementation conditions: the state of school infrastructure, the availability of material and human resources, and the region's cultural specificities. Furthermore, we analyze the unification of the education system in Bessarabia and the reorganization of secondary schools into theoretical high schools for boys and girls, in line with the

Romanian educational model. At the same time, we reflect on the difficulties encountered during the law's implementation, stemming from inadequate material resources as well as forms of resistance from the local student population and ethnic minorities. Finally, we examine the extent to which these legislative provisions succeeded in genuinely standardizing secondary education in Bessarabia and contributing to its effective integration into the national education system.

The conclusions of our thesis emerge from the research avenues we have explored regarding secondary education. First, we observe that the Tsarist legacy provided the initial institutional framework – comprising the school network and administrative structures – yet this legacy was marked by evident limitations, such as its elitist nature, unequal access, and orientation towards Russification. In this sense, the system inherited after 1918 was not a functional model *per se*, but rather a starting point that necessitated a reconstruction adapted to the new political, social, and cultural realities.

The integration of Bessarabia into the Romanian educational system was not achieved through a simple institutional substitution, but rather through a gradual process of adaptation and reconfiguration. The period between 1918 and 1928 can rightly be considered a decisive transitional phase, during which reforms targeted not only the administrative organization of high schools but also a profound redefinition of the role of education. Key elements of this process included the introduction of Romanian as the language of instruction, the revision of curricula, and the transformation of Russian-style “gimnazii” into Romanian high schools. However, these changes were accompanied by significant challenges: a shortage of trained teaching staff, insufficient material resources, and cultural resistance from certain segments of the population. While the state played an essential role in guiding and supporting educational reform, the effectiveness of its intervention was often limited by economic and administrative constraints. Concurrently, local communities and educators contributed decisively to the system's functioning, compensating for institutional

shortcomings through their own initiatives. Thus, secondary education evolved within a mixed framework, where centralization and community involvement intertwined in a manner specific to the Bessarabian context.

From a social perspective, we observe that access to education remained selective, despite efforts toward democratization. Students from rural areas continued to be underrepresented, while ethnic minorities maintained an active – though often tense presence, particularly amidst the process of “Romanianization”. At the same time, the expansion of female education and the reorganization of girls' high schools signaled a gradual opening of the system to new social groups, contributing to the formation of a more diverse intellectual elite.

The 1928 Secondary Education Law marks the moment when these transformations “crystallized”, establishing a unified educational model at the national level. It represented not merely a legal regulation, but the expression of a state project aimed at cultural standardization. However, the law's implementation in Bessarabia highlighted persistent disparities and difficulties, demonstrating that the unification of the educational system was a gradual process contingent upon local conditions.

Overall, secondary education in Bessarabia during the first decade of the interwar period can be understood as a “laboratory of modernization”, where the school served simultaneously as an instrument for integration and for the formation of an elite. Beyond its institutional dimension, it played a decisive role in shaping a national consciousness, demonstrating that education is not merely a system for generating knowledge, but an essential factor in molding a society's evolution. In this sense, the process of educational transformation confirms its deeply formative nature – that is, the school's capacity to generate not only skills but also enduring meanings, senses of belonging, and collective orientations.

Sources of the thesis

Our doctoral thesis is grounded in a body of primary and secondary sources relevant to the field of the history of education.

Initially, the fonds of the National Archives of Romania in Bucharest, specifically those of the Ministry of Cults and Public Instruction³ – were consulted, alongside the School Inspectorate fonds in Iași⁴. The fonds of the National Archives of the Republic of Moldova⁵ were also of great interest, as they contain a wealth of directives and reports concerning secondary schools in the region. Many of the archival files were analyzed for the first time.

Within the fond of Ministry of Cults and Public Instruction (1917–1928) of the National Archives of Romania, I had access to approximately 100 files; some of these proved particularly relevant to the research on the reorganization of secondary education in Bessarabia. Related topics addressed include: the establishment of classes; the opening and closing of schools; the transfer of school premises; measures and protests regarding the integration of schools into the Romanian system; teacher appointments and payrolls; the setting of new school timetables; school uniforms; the organization of school festivities; the election of school committees; the issue of school libraries; and inspections of schools in the region⁶. What sometimes caused confusion was the fact that the descriptions of certain files did not match their contents, as they contained entirely different information.

³ Arhivele Naționale ale României, fondul Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice (1917-1928).

⁴ Direcția Județeană Iași a Arhivelor Naționale, fondul Inspectoratul Școlar Regional (1921-1928).

⁵ Arhiva Națională a Republicii Moldova, fondul Directoratul învățământului și cultelor din Basarabia și instituțiile subordonate (1862); fondul Directoratul învățământului public din Basarabia și instituțiile subordonate (2108); fondul Inspectoratele școlare din Basarabia (1477); fondul Inspectoratul regional nr. XV al învățământului public și instituțiile subordonate (1772); fondul Comitetele școlare din Basarabia (1796); fondul Inspectoratul școlar din regiunea 13, Iași (1854).

⁶ Arhivele Naționale ale României, fondul Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice (1917-1928).

The local press also receives attention; libraries preserve periodicals and specialized journals belonging to Bessarabian educators, offering a source for researching contemporary views on the subject. The official education journal in Bessarabia at the time was “Școala Basarabiei” (The School of Bessarabia), largely overseen by the teacher Ștefan Ciobanu. This journal reflects the perspective of Bessarabian school authorities regarding the organization and administration of schools. The publishers of the journal “Glasul Țării” (The Voice of the Land) called upon experts in pedagogical matters from all Romanian regions to support the publication with their research and experiences. To provide guidance for Romanian education at all levels, local authorities needed to gather relevant information from school inspectors, instructors, and cultural promoters. They asked colleagues to share details about school celebrations, adult education classes, libraries, choirs, public donations, and other cultural events. The journal comprised an official section, containing school laws, regulations, circulars, statistics, decisions by school authorities, and curricula and timetables, and an unofficial section that addressed the various needs of the Bessarabian education system. Following the collection of information from pedagogical experts, the resulting views were analyzed within the journal prior to its publication⁷.

Other magazines falling into this category of sources useful for our thesis included “Școala”, “Solidaritatea”, “Viața Basarabiei”, and “Școala Basarabească”⁸. Naturally drawing our attention given the subject matter, “Viața Basarabiei” was one of the most significant cultural-literary publications in the interwar Bessarabian region; it sought to capitalize on the region's historical past, highlight the identity and sensibility of the Bessarabian spirit, and promote Romanian traditions and culture. Edited by Pantelimon Halippa, A. Terziman,

⁷ „Școala Basarabiei. Revistă pentru cultură, învățământ și educație națională” (1918-1922).

⁸ „Școala. Organul Asociației Corpului Didactic din Basarabia” (1921-1922); „Solidaritatea. Organ al Asociației Corpului didactic din județul Soroca” (1923-1940; 1942-1944); „Viața Basarabiei”; „Școala Basarabească. Revistă de cultură pedagogică și de apărare a intereselor învățătoresci. Organ al Asociației învățătorilor din județul Lăpușna” (1932-1940; 1941-1944).

Zamfir Arbore, and C. Alexandrescu, many of whom were teachers, the magazine was published in Chişinău under the auspices of the “Cuvânt moldovenesc” Cultural Association. Its first issue appeared in January 1932, and the publication ceased operations in June 1940, though it was later revived in Bucharest between 1941 and 1944⁹.

Ultimately, the objective of these educational cultural magazines was the same: to promote Romanian identity and forge national ties among the Romanian population and beyond. Their pages featured yearbooks from secondary schools and theological seminaries, reflecting the life of educational institutions during that period¹⁰. These magazines were published monthly, and the teachers who frequently contributed to them included Ştefan Ciobanu, Liviu Florea Marian, Ioan Macovei, Apostol Culea, Dimitrie Faur, Pantelimon Halippa, Vasile Harea, Nicolae Popovschi, and George Tofan. Through their direct involvement, these teachers and intellectuals paved the way, both spiritually and politically, for the region's integration into Romania.

Historiography of the subject

In Bessarabia, the interwar education system has been analyzed from various perspectives. Given Bessarabia's complex history, shaped by the influence of both Russian rule and the Romanian cultural sphere, interest in the subject of education is evident among both Romanian and Russian historians.

During the Tsarist era, studies focused on integrating the Bessarabian education system into that of the Russian Empire, highlighting efforts toward Russification and the implementation of Russian reforms. Historians who explored this subject, such as Metropolitan Axentie Stadniţki and Iosif Parhomovici, remained loyal to St. Petersburg. Metropolitan A. Stadniţki edited

⁹ „Viaţa Basarabiei”.

¹⁰ „Anuarul Liceului „Ion Voievod” din Cahul pe anul şcolar 1921-1922”, Editura Cahulul, Cahul, 1923; „Anuarul Seminarului Teologic Superior „Mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni” din Chişinău. Note din istoricul Seminarului”, Editura Cartea Românească, Chişinău, 1926.

the “Buletinul Eparhiei Chişinăului”, publishing over a hundred articles within its pages, with significant space devoted to the history of the Chişinău Theological Seminary. The topics he addressed included the unification of ministerial and parochial school administration, as well as the establishment of parochial schools on the estates of dedicated monasteries¹¹. Iosif Parhomovici was a professor of church history at the Chişinău Theological Seminary and the author of a work on the ecclesiastical schools of the Chişinău eparchy. Although of Bessarabian origin, Parhomovici’s perspective was predominantly Russian, given the historical context in which he worked. During the 19th and 20th centuries, the Chişinău Theological Seminary was strongly influenced by Russian culture, and interpretations of it reflected the values of the Russian Empire¹².

Following the Union of 1918, Romanian historiography addressed the issue of secondary education in Bessarabia, highlighting the process of integration into the Romanian educational system. Studies from this period emphasized efforts to reduce illiteracy and strengthen national identity through education. The works of Romanian historians and educators from the interwar period constitute an extensive body of historiography, drawing upon a wealth of archival data, memoirs, and periodical literature. Notable figures include Ştefan Ciobanu, Alexandru Boldur, Petre Cazacu, Constantin Angelescu, G. G. Antonescu, Iosif Gabrea, Nicolae Iorga, Dimitrie Gusti, Simion Mehedinţi, Onisifor Ghibu, Ion Nistor, Ştefan Bârsănescu, Zamfir Arbore, Constantin Kiriţescu, and Vasile Moisiu.

Literary historian Ştefan Ciobanu holds a central place in Romanian historiography as the co-author of works regarding the cultural evolution of Bessarabia under both Russian rule and Romanian administration¹³. He

¹¹ А. Стадницкий, „Материалы для истории Кишиневской духовной семинарии”, în *Кишиневские епархиальные ведомости*, Кишинев, 1888, 1889, 1890, 1892.

¹² Иосиф Пархомович, *Духовно-учебные заведения Кишиневской епархии 1813 – 1913*, Кишинев, 1913.

¹³ Ştefan Ciobanu, *Basarabia. Populația, istoria, cultura*, Editura Știința, Chişinău, 1992; Idem, *Cultura românească în Basarabia sub stăpânire rusă*, Chişinău, 1923; Idem, *Unirea Basarabiei. Studiu și documente cu privire la mișcarea națională din Basarabia în anii 1917-1918*,

approached the history of Bessarabia from a national perspective, emphasizing the continuity of the Romanian spirit and the preservation of national identity. A seminal work by Ștefan Ciobanu is the monograph “Basarabia”, (Bessarabia), published in Chișinău in 1926; in the section titled “Culture and Education”, the author highlights the progress made by Romanian schools following the Union of 1918.

Nicolae Iorga made a significant contribution to the field¹⁴. In his work “Istoria învățământului românesc” (1928) – the first comprehensive study of its kind in the specialized literature – the author carefully analyzed issues regarding school policy and legislation. Another notable work by the author is “Lupta pentru limba românească”, published in 1906. The book contains “the most significant documents concerning the demonstrations of March 1906, staged by young people in Bucharest for the triumph of the Romanian language in Romania”¹⁵. The author emphasized the role of the Romanian language in shaping national identity, as well as the contribution of intellectuals to its promotion and preservation. This book can be viewed as a manifesto addressed to Romanian society, calling for the authenticity of the Romanian language.

In the work “Trei zile în Basarabia”, published in 1926, Nicolae Iorga captures travel impressions and offers observations on the region's social, cultural, and historical realities. The author conveys the atmosphere of Bessarabia, highlighting both the hardships faced by the population and the aspirations of the Bessarabian Romanians. Driven by deep patriotism, the historian's descriptions also reflect a concern for preserving national identity. Tracing a route through localities such as Reni, Cahul, Ialpug, Taraclia,

Editura Cartea românească, București, 1929; Idem, *Basarabia*, Editura Imprimeria Statului din Chișinău, Chișinău, 1926; Idem, *Analfabetismul în Basarabia*, în „Școala Basarabiei”, nr. 5, 1922.

¹⁴ Nicolae Iorga, *Istoria învățământului românesc*, Editura Casei Școalelor, București, 1928; Idem, *Lupta pentru limba românească*, Editura Minerva, București, 1906; Idem, *Continuitatea spiritului românesc în Basarabia*, ed. Neamul românesc, Iași, 1918; Idem, *Trei zile în Basarabia*, Editura Lupta, București, 1926; Idem, *De ce ne trebuie Basarabia*, București, 1915; Idem, *Credința mea (Cuvântări)*, București, 1931.

¹⁵ Idem, *Lupta pentru limba românească*, Editura Minerva, București, 1906, p. 3.

Basarabeasca, Bairamcea, and Tarutino, he observes a lack of uniformity in national characteristics, with elements associated with minority groups predominating. “The villages are almost all non-Romanian. Tarutino is the center for the German community and boasts a high school; until now, educated young people from there have attended my summer courses in large numbers every year”¹⁶, Iorga recalled.

Constantin Angelescu, a former Minister of Public Instruction during the interwar period, made a significant contribution to Romanian historiography. His contemporaries dubbed him “doctor-brick” because, during his eleven-year tenure as minister, he oversaw the construction of thousands of primary and secondary school buildings. He distinguished himself through his parliamentary speeches, explanatory memoranda, and other studies¹⁷.

Legislative acts from the “Monitorul Oficial”, statistical studies, legal codes, regulations, reports, decrees, orders, and draft laws prepared by Ministers of Education, which culminated in the Secondary Education Law of 1928, proved to be of real value.

Contemporary historians examine secondary education in interwar Bessarabia by analyzing efforts toward integration and modernization within the Romanian state, highlighting both the progress made and the challenges encountered in this process. The educational system has been viewed through the lens of integration difficulties, as seen in the work of historian Ion Agrigoroaiei from Iași¹⁸, or within a broader framework, such as that of Italian historian Alberto Basciani¹⁹, who analyzes the contrast between the Russian and Romanian models. There are also general-level analyses, such as those by researcher

¹⁶ Idem, *Trei zile în Basarabia*, Editura Lupta, București, 1926, p. 9.

¹⁷ Constantin Angelescu, *Evoluția învățământului primar și secundar în ultimii 20 de ani*, Editura Curentul, București, 1940; Idem, *Discurs relativ la Legea învățământului secundar*, 1931.

¹⁸ Ion Agrigoroaiei, *Basarabia de la unire la integrare*, Editura Cartdidact, Chișinău, 2007.

¹⁹ Alberto Basciani, *Dificila unire. Basarabia și România Mare 1918-1940*, Editura Cartier, Chișinău, 2018.

Mihaela Botnari²⁰ or, historian Gheorghe Palade, who view the Bessarabian school system as an integral part of a wider cultural ferment²¹.

The specialized literature offers us studies conducted by contemporary researchers such as Cătălina Mihalache, Irina Livezeanu, Anca Filipovici, Diana-Gabriela Reianu, Gabriela Cristea, Svetlana Suveică, Mirela-Luminița Murgescu, Alexandru Argint, Mihail Caciuc, Alexandru Mitru, Lucian Nastasă, Nichita Adăniloie, Sorin Radu, Alexandru-Murad Mironov, Nicolae Ciubotaru, Vasile Crețu, Gheorghe Iutiș, Ion Stafi, Iordan Simov, Ion Solcanu, Ligia-Maria Fodor, Gheorghe Giurcă, Ștefan Purici, and Constantin Ungureanu.

²⁰ Mihaela Botnari, „Învățământul primar și secundar din Basarabia la începutul perioadei interbelice”, în Gheorghe Iacob, Ovidiu Buruiană, *Societatea românească și concurența modelelor de dezvoltare (1859-1939)*, Cluj-Napoca, 2022.

²¹ Gheorghe Palade, *Integrarea Basarabiei în viața spirituală românească (1918-1940)*. Studii, Editura Cartdidact, Chișinău, 2010; Idem, *Aspecte privind naționalizarea învățământului în Basarabia după Unirea de la 1918*, în „Analele științifice ale USM”, vol. III, 2005; Idem, *Comitetele școlare din Basarabia interbelică: Contribuții la dezvoltarea învățământului*, în „Studia Universitatis Moldaviae”, nr. 4, 2015.

Bibliography

I. Sources

I.1. Archives

Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM)

- Fondul Directoratul învățământului și cultelor din Basarabia și instituțiile subordonate (1862), 1919-1928.
- Fondul Directoratul învățământului public din Basarabia și instituțiile subordonate (2108), 1918-1921.
- Fondul Inspectoratele școlare din Basarabia (1477), 1922-1928.
- Fondul Inspectoratul regional nr. XV al învățământului public și instituțiile subordonate (1772), 1919-1928.
- Fondul Comitetele școlare din Basarabia (1796), 1923-1928.
- Fondul Inspectoratul școlar din regiunea 13, Iași (1854), 1928-1929.

Arhivele Naționale ale României (ANIC)

- Fondul Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, 1917-1928.

Serviciul Județean Iași al Arhivelor Naționale (ANI)

- Fondul Inspectoratul Școlar Regional, 1921-1928.

I.2. Administrative/school sources

- „Anuarul Liceului «A. D. Xenopol» din Soroca pentru anii 1910-1929”, Editura P. Litvac, Soroca, 1929.
- „Anuarul Liceului «Ion Creangă» din Bălți (Basarabia) pe anul școlar 1920-1921”, Editura Școala română, Bucovina, 1921.
- „Anuarul Liceului «Ion Voievod» din Cahul pe anul școlar 1921-1922”, Editura Cahulul, Cahul, 1923.
- „Anuarul Liceului de băieți nr. 4 «Alecă Rusu» din Chișinău: pe anul școlar 1928-1929”, Editura I. Volcomici, Chișinău, 1929.

- „Anuarul Seminarului Teologic Superior «Mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni» din Chișinău”. Note din istoricul Seminarului, Editura Cartea Românească, 1926.
- *Congresul general al delegaților secțiilor județene ținut la 8-13 iulie 1921*, în „Școala. Organul Asociației Corpului Didactic din Basarabia”, an. I, nr. 1-4, septembrie-decembrie 1921.
- *Congresul ținut la 18, 19, 20, 21 și 22 iulie 1920*, în „Școala. Organul Asociației Corpului Didactic din Basarabia”, an. I, nr. 1-4, septembrie-decembrie 1921.
- Floru, Ion S., *Istoria românilor pentru clasa IV-a secundară*, Editura Librăriei Socec și Comp., București, 1923.
- Ionescu, Dimitrie G., Grancea, Ilie, *Istoria românilor pentru clasa a IV-a secundară*, Editura Librăriei Universala, București, 1924.
- Margela, Ștefan, *Gramatică rusească și românească închipuită de Ștefan Margela*, Editura Departamentul Obșteștei Învățări, Sankt Petersburg, 1827.
- Mehedinți, Simion, *Continentele (afară de Europa) pentru clasa II secundară*, Editura Socecu, București, 1902.

I.3. Memoirs

- Bezviconi, Gheorghe, *Însemnări*, în „Viața Basarabiei”, an. I, nr. 11, noiembrie 1932.
- Gudumac, T., *Însemnări culturale și pedagogice de la noi*, în „Școala Basarabiei. Revistă pentru învățământ și educație națională”, an. II, nr. 1, noiembrie 1919, pp. 62-66.
- Iorga, Nicolae, *Trei zile în Basarabia*, Editura Lupta, București, 1926.
- Vnorovschi, Cleopatra, *O viață închinată învățământului*, Editura Museum, Chișinău, 1999.

- Eadem; Vnorovschi, Ludmila, *Unele evenimente din viața școlii eparhiale de fete din Chișinău*, în revista „Glasul națiunii”, Chișinău, 1996, nr. 22, pp. 7.

I.4. Periodicals

- „Arhivele Basarabiei. Revistă de istorie și geografie a Moldovei dintre Prut și Nistru”, Chișinău, 1929.
- „Cetatea Moldovei”, București, 1943.
- „Cultura poporului”, Cluj, 1927.
- „Educația. Revistă pentru școală și familie”, București, 1922.
- „Revista pedagogică a corpului didactic primar din jud. Bihor. Organul oficial al Revizoratului școlar din Oradea-Mare”, Oradea, 1923.
- „Solidaritatea. Organ al Asociației Corpului Didactic din județul Soroca”, Soroca, 1927-1928.
- „Școala Basarabească. Revistă de cultură pedagogică și de apărare a intereselor învățătorescilor. Organ al Asociației învățătorilor din județul Lăpușna”, Chișinău, 1933.
- „Școala Basarabiei. Revistă oficială a învățământului din Basarabia”, Chișinău, 1918-1922.
- „Școala. Organul Asociației Corpului Didactic din Basarabia”, Chișinău, 1921-1922.
- „Telegraful român. Organ național-bisericesc”, Sibiu, 1919.
- „Viața Basarabiei”, Chișinău, 1936-1938.
- „Бессарабская жизнь”, 1919.
- „Кишиневскія Епархіальныя Вѣдомости”, Chișinău, 1887.

I.5. Ministerial circulars/orders

- *Avizul Consiliului Permanent nr. 447/1920 de pe referatul directorului Popa Lisseanu*, în ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, dosar 438/1920.
- *Către direcțiunile școlilor secundare naționalizate din Basarabia*, în ANRM, fond 1862, inv. 18, dosar 4/1919-1921.
- Ciobanu, Ștefan, *Către Direcțiunile Școlilor naționale și medii*, în „Școala Basarabiei. Revistă pentru învățământ și educație națională”, an. I, nr. 12, octombrie 1919, pp. 100-101.
- Idem, *Către inspectoratele și revizoratele școlare din Basarabia*, în „Școala Basarabiei. Revistă a învățământului din Basarabia”, an. I, nr. 6, aprilie 1919, pp. 71-72.
- Idem, *Circulară către Direcțiunile Școlilor normale, medii secundare, Inspectoratelor și Revizoratelor școlare din Basarabia*, în ANRM, fond 1862, inv. 7, dosar 16/1919.
- Popovschi, Nicolae, *Circulară către directorii tuturor școlilor secundare din Basarabia*, în „Școala Basarabiei. Revistă oficială a învățământului din Basarabia”, an. I, nr. 2, decembrie 1918, pp. 77-78.
- Idem, *Circulară către toate școlile secundare publice, particulare și profesionale din Basarabia*, în „Școala Basarabiei. Revistă oficială a învățământului din Basarabia”, an. I, nr. 2, decembrie 1918, pp. 76.

II. Working tools

- *Codul învățământului (primar, secundar, superior)*, Editura Librăriei Pavel-Suru, București, 1929.
- Colesnic, Iurie, *Chișinău. Enciclopedie*, Editura Museum, Chișinău, 1997.
- Idem, *Femei din Moldova: enciclopedie*, Editura Museum, Chișinău, 2000.
- *Din regulamentul de conducere a școlii primare*, în „Școala Basarabiei. Revistă a învățământului din Basarabia”, an. I, nr. 4, februarie 1919.

- *Disciplina școlară. Proiect de regulament*, în „Școala Basarabiei. Revistă pentru învățământ și educație națională”, an. II, nr. 1, noiembrie 1919.
- *Figuri contemporane din Basarabia*, vol. I, Editura Arpid, Chișinău, 1939.
- *Figuri contemporane din Basarabia*, vol. II, Editura Arpid, Chișinău, 1939.
- *Figuri contemporane din Basarabia*, vol. III, Editura Arpid, Chișinău, 1939.
- Ghibu, Onisifor, *Basarabia în statistica Universității din Iași*, București, 1932.
- Golopenția, Anton, *Starea culturală și economică a populației rurale din România*, în *Idem*, „Opere Complete”, vol. II, Editura Enciclopedică, București, 1999, pp. 291-620.
- Gusti, Dimitrie, *Enciclopedia României*, vol. I, 1938.
- *Lege pentru învățământul primar al statului și învățământul normal-primar din 1924*, în „Antologia Legilor Învățământului din România”, București, 2004.
- *Legea învățământului particular din 1925*, în „Antologia Legilor Învățământului din România”, București, 2004.
- *Legea învățământului secundar din 1928*, în „Antologia Legilor Învățământului din România”, București, 2004.
- *Legi, regulamente, circulări. Disciplina școlară, proiect de regulament*, în „Școala Basarabiei. Revistă pentru învățământ și educație națională”, an. II, nr. 1, noiembrie 1919.
- *Ordinele nr. 73127 și nr. 76416/1923*, în ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, dosar 587/1923.
- *Ordinul nr. 26610/1923*, în ANIC, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosar 575/1923.
- *Programe, metode și mijloace auxiliare*, în „Educația. Revistă pentru școală și familie”, an. V, nr. 9-10, noiembrie-decembrie 1922.
- Negulescu, P. P., *Reforma învățământului. Proiecte de legi*, ediția a II-a, Editura Casei Școalelor, București, 1927.

- Numărul școlilor, elevilor, elevelor și profesorilor din școlile secundare și profesionale pe anii 1919/1921 și 1925/1926 în Basarabia, în „Anuarul Statistic al României 1926”, Editura Curții Regale, București, 1927.
- Statistica învățământului public și particular din România pe anii școlari 1919/1920 și 1920/1921.
- Șiaicariu, Victor, Constantinescu, D. St., *Atlas istoric geografic al neamului românesc*, București, 1920.

III. General Works

- Allen Bell, Edward, *A History of Giggleswick School*, Editura Richard Jackson, Leeds, 1912.
- Basciani, Alberto, *Dificila unire. Basarabia și România Mare 1918-1940*, Editura Cartier, Chișinău, 2018.
- Beauvois, Daniel, *La conscience historique polonaise au XIXe siècle, entre mythographie et historiographie*, în „Histoire de l'éducation”, nr. 86, mai 2000, pp. 37-60.
- Boldur, Alexandru, *Istoria Basarabiei*, Editura Victor Frunză, București, 1992.
- Boțolin, Sergiu, *Raporturile dintre centru și periferie în Imperiul Rus: Strategiile de cooptare ale elitei basarabene*, Teză de doctorat, Chișinău, 2024.
- Brighton College Archive, BCA 131, Henry Latham (18 January 1883), în William White, *Building a public school community 1860-1910*, apud „History of education”, vol. 32, nr. 6, noiembrie 2003, pp. 601-626.
- Bulat, Nicolae, *Județul Soroca: file de istorie*, Editura Arc, 2000.
- Bulei, Ion, Petrencu, Anatol, Pop, Ioan-Aurel, Scurtu, Ioan, Vartă, Ion, *200 ani din istoria românilor dintre Prut și Nistru (1812-2012)*, Editura Litera, Chișinău, 2012.

- Button, Warren, *Creating more useable pasts: History in the study of education*, în „American Educational Research Association”, vol. VIII, nr. 5, mai 1979, pp. 3-9.
- Cazacu, Petre, *Zece ani de la unire. Moldova dintre Prut și Nistru, 1918-1928*, Editura Universul, București, [1928?].
- Ciobanu, Ștefan, *Basarabia. Monografie*, Editura Imprimeria Statului din Chișinău, Chișinău, 1926.
- Idem, *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*, Editura Asociației Uniunea Culturală Bisericească din Chișinău, Chișinău, 1923.
- Idem, *Unirea Basarabiei. Studiu și documente cu privire la mișcarea națională din Basarabia în anii 1917-1918*, Editura Cartea românească, București, 1929.
- Cușco, Andrei, „Scenariile alternative” ale identității basarabene la începutul secolului al XX-lea: mobilizare etnică, românitate incertă și construcție națională într-o provincie de frontieră, în „Plural”, vol. VI, nr. 1, 2018, pp. 43-62.
- Idem, Taki, Victor, *Basarabia în componența Imperiului Rus 1812-1917*, Chișinău, Editura Cartier, 2024.
- Filipovici, Anca, *Cărturarii provinciei. Intelectuali și cultură locală în nordul Moldovei interbelice*, Iași, 2015.
- Eadem, *Healthy Young Bodies of an (Un)healthy Nation: Physical Education and Discipline in Straja Țării (1934-1940)*, în „Plural”, vol. IX, nr. 1, 2021, pp. 115-140.
- Ghibu, Onisifor, *Ardealul în Basarabia*, Editura Ardealul, Cluj, 1928.
- Halippa, Pantelimon, C. *Stere și Basarabia*, în „Viața Basarabiei”, an. V, nr. 9, septembrie 1936.
- Hudîță, I., *Reforma învățământului secundar în Franța*, în „Școala Basarabiei. Revistă pentru cultură, învățământ și educație națională”, an. IV, nr. 3-4, august-septembrie 1922, pp. 62-67.
- Iorga, Nicolae, *Credința mea (Cuvântări)*, București, 1931.

- Idem, *Istoria învățământului românesc*, București, 1928.
- Idem, *Lupta pentru limba românească*, Editura Minerva, București, 1906
- Iuțiș, Gheorghe, *Din istoria literaturii didactice românești. Manualele de istorie națională secolul al XIX-lea – prima jumătate a secolului al XX-lea*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2013.
- King, Charles, *Moldovenii. România, Rusia și politica culturală*, Editura Arc, 2002.
- Le Coeur, Marc, *Les lycées dans la ville: l'exemple parisien (1802-1914)*, în „Histoire de l'éducation”, nr. 90, mai 2001, pp. 131-167.
- Lisnic, Ioan (Pr.), *Clerici ortodocși din Basarabia și Bucovina de Nord în închisorile comuniste*, Editura Cuvântul ABC, Chișinău, 2018.
- Manică, Vasile, „Fii ai vechii Moldove”. *Clerul din Basarabia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, în „Revista română de istorie a secolului XX”, nr. 2, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza din Iași”, Iași, 2024, pp. 25-42.
- Mehedinți, Simion, *Scrieri despre educație și învățământ. Antologie*, Editura Academiei Române, București, 1992.
- Mihalache, Cătălina, *Haret și epoca sa:inspecțiile, un ingredient al reformelor de succes*, în „Anuarul Institutului de Istorie «A. D. Xenopol»”, vol. LVIII, Iași, 2021, pp. 211-259.
- Eadem, *Romanul unei școli de țară: Potângenii*, în „Revista arhivelor”, an. XCVI, nr. 1-2, 2019, pp. 122-165.
- Mitru, Alexandru, *Politicile educaționale preuniversitare în România interbelică*, Teză de doctorat, Târgoviște, 2021.
- Murgescu, Mirela-Luminița, *Între „bunul creștin” și „bravul român”: rolul școlii primare în construirea identității naționale românești (1831-1878)*, Editura A '92, Iași, 1999.
- Nistor, Ion, *Istoria Basarabiei*, ediția I-a, Editura Glasul Bucovinei, Cernăuți, 1923.

- Păcurariu, Mircea, *Basarabia. Aspecte din istoria Bisericii și a neamului românesc*, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1993.
- Preda, Vasile Liviu, *Contribuția lui Onisifor Ghibu la organizarea și dezvoltarea învățământului din Transilvania*, în „Anuarul Institutului de Istorie «G. Barițiu» din Cluj-Napoca”, vol. XV, 2017, pp. 323-330.
- Purici, Ștefan, *Istoria Basarabiei – note de curs*, Editura Semne, București, 2011.
- Radu, Sorin, *Activitatea lui Vespasian Erbiceanu în funcția de consilier tehnic pe lângă Directoratul de Justiție al Basarabiei (1918)*, în „Arhiva Moldaviae”, vol. VI, 2014, pp. 119-137.
- Suveică, Svetlana, Pâslariuc, Virgil, *Chișinăul în anii primului război mondial: de la hotarul de vest al Imperiului Rus la hotarul de est al României Mari*, în „Plural”, vol. VI, nr. 1, 2018, pp. 5-42.
- Taban, Iustin (Pr.), *Condamnarea la moarte a Mitropolitului Visarion Puiu al Bucovinei prin Decizia Tribunalului Poporului 11/1946. O evaluare istorică și juridică*, în „Analele Putnei”, an. I, nr. 19, 2023, pp. 363-398.
- *Viața Sfântului Ierarh Iacob Putneanul*, Editura Mitropolit Iacov Putneanul, Mănăstirea Putna, 2018.
- Voillery, Pierre, *Le développement des écoles parmi les populations de l'Empire ottoman au XIXe siècle. L'exemple d'Alexandre Exarh (1847-1853)*, în „Turcica”, vol. 32, 2000, pp. 59-83.
- White, William, *Building a public school community 1860-1910*, în „History of education”, vol. 32, nr. 6, noiembrie 2003, pp. 601-626.
- Taki, Victor, *1812 și crearea regiunii Basarabia: construirea provinciei sub dominația imperială rusă*, în „Plural”, vol. III, nr. 1, 2015, pp. 19-33.
- Upson Clark, Charles, *Bessarabia, Russia and Roumania on the Black Sea*, New York, 1927.

IV.a. Special works

- Adăniloaie, Nichita, *Participarea învățătorilor la războiul întregirii neamului*, în „Studii și articole de istorie”, LVII-LVIII, București, 1988, pp. 79-90.
- Angelescu, Constantin, *Evoluția învățământului primar și secundar în ultimii 20 de ani*, Editura Curentul, București, 1940.
- Idem, *Discurs relativ la legea învățământului secundar*, București, 1931.
- Antonescu, G., Gabrea, Iosif, *Organizarea învățământului*, Editura Institutului pedagogic român, București, 1933.
- Antonescu, George, *Pedagogia generală*, ediția a V-a, Editura Scrisul românesc, Craiova, 1946.
- Argint, Alexandru, *Baza legislativă a învățământului primar și secundar laic din Basarabia în anii 1857-1878*, în „Tyragetia”, vol. IX, nr. 2, 2015, pp. 133-142.
- Idem, *Înființarea școlilor primare rurale în Basarabia la sfârșitul anilor '60 ai secolului al XIX-lea*, în „Tyragetia”, vol. X, nr. 2, 2016, pp. 237-250.
- Argint, Lucia, *Contribuții la istoria clădirii uneia dintre cele mai vechi școli din Chișinău*, în Sergiu Musteață, *Identitățile Chișinăului*, ediția a doua, Editura Arc, Chișinău, 2015, pp. 234-241.
- Chicaroș, Tatiana, *Evoluția învățământului liceal din Basarabia sub dominația țaristă (1833-1917)*, în „Tyragetia”, vol. II, nr. 2, 2008, pp. 273-284.
- Eadem, *Rolul școlilor particulare din Basarabia în sistemul învățământului din Imperiul Rus în a doua jumătate a sec. al XIX-lea – începutul sec. al XX-lea*, în „Tyragetia”, vol. VI, nr. 2, 2012, pp. 203-211.
- Eadem, *Unele considerații privind evoluția învățământului laic și bisericesc din Basarabia în sec. al XIX-lea – începutul sec. al XX-lea*, în „Tyragetia”, vol. III, nr. 2, 2009, pp. 195-202.
- Ciubotaru, Nicolae, *Societățile național-culturale și cauza națională a românilor basarabeni în primele decenii ale secolului al XX-lea*, în „Archiva Moldaviae”, an. IV, Iași, 2012, pp. 73-89.

- Crețu, Vasile, *Contribuția comitetelor școlare la construcția localurilor de învățământ primar*, în „Acta et commentationes”, nr. 2, 2017, pp. 199-207.
- Idem, *Evoluția învățământului primar și secundar în Basarabia în anii 1918-1940*, Teză de doctorat, Chișinău, 2020.
- Idem, *Obligativitatea învățământului primar în Basarabia interbelică*, în „Revista de științe socioumane”, nr. 1, Chișinău, 2018, pp. 42-52.
- Ețco, Diana, *Rolul Seminarului Teologic din Chișinău în formarea elitei intelectual-politice basarabene*, în „Enciclopedia. Revistă de Istorie a științei și studii enciclopedice”, nr. 2, 2015, pp. 19-47.
- Filipovici, Anca, „Învățământul secundar feminin în România interbelică: tendințe și evoluții”, în Cătălina Mihalache, Leonidas Rados (coord.), *Educația publică și condiționările sale (secolele XIX-XX)*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2015, pp. 331-348.
- Ghibănescu, Gheorghe, *Istoricul unui sat (Cobălele) din Basarabia*, Editura Dacia, Iași, 1914.
- Grigoriu, Paul, *Din istoricul învățământului românesc – Profesorul Petre Gârboviceanu între contemporanii săi. Treptele desăvârșirii spirituale*, în „Muzeul Municipiului București”, XX, pp. 194-218.
- Livezeanu, Irina, *Cultură și naționalism în România Mare 1918-1930*, Editura Humanitas, București, 1998.
- Mafteuță, Natalia, *Considerații privind problema spațiilor școlare din Basarabia în primele decenii ale secolului al XX-lea*, în „Revista de istorie a Moldovei”, nr. 1, 2014, pp. 62-73.
- Mihalache, Cătălina, *Copilărie, familie, școală: politici educaționale și receptări sociale*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2016.
- Eadem, *Didactica apartenenței. Istorii de uz școlar în România secolului XX*, Editura Institutul European, 2012.
- Eadem, *Școala din Basarabia în anii 1918-1923. O istorie uitată*, în „Anuarul Institutului de Istorie «A. D. Xenopol»”, vol. LI, 2014, pp. 315-350.

- Mironov, Alexandru-Murad, *Basarabia interbelică – evoluții sociale și culturale*, în „Studii și articole de istorie”, vol. LXXIX, 2012, pp. 29-43.
- Mitru, Alexandru, *Școala românească de după război: 1918-1920*, în „Tyragetia”, vol. XV, nr. 2, 2021, pp. 225-235.
- Moraru, Anton, *Istoria românilor. Basarabia și Transnistria 1812-1993*, Editura Universul, Chișinău, 1995.
- Nastasă, Lucian, *Frontierele spirituale și avatarurile Marii Uniri. Publicul studentesc basarabean în universitățile românești*, în „Archiva Moldaviae”, VII, 2015, pp. 29-56.
- Negru, Gheorghe, *Politica națională a Imperiului Rus în Basarabia și limba română*, în „Akademos”, nr. 2, iunie 2012, pp. 27-30.
- Negură, Petru, *Ce lecții tragem din școlarizarea minorităților din Basarabia interbelică?*, în Adrian Cioroianu, „Un centenar și mai multe teme pentru acasă”, Editura Polirom, Iași, 2018, pp. 105-116.
- Idem, *Educația ca violență: Învățământul primar rural din Basarabia interbelică; de la pedeapsă corporală la violență simbolică*, în „Studia Politica: Romanian Political Science Review”, nr. 10, pp. 79-101.
- Idem, Cușco, Andrei, *Public education in Romania and Moldova, 19-20th centuries: modernization, political mobilization and nation-building. An introduction*, în „Plural”, vol. IX, nr. 1, 2021, pp. 5-10.
- Onofrei, Ana, *History and geography subjects in secondary schools in interwar Bessarabia (1918-1928)*, în „Journal of Romanian Literary Studies”, nr. 34, Târgu Mureș, 2023, pp. 729-738.
- Palade, Gheorghe, *Comitetele școlare din Basarabia interbelică: Contribuții la dezvoltarea învățământului*, în „Studia Universitatis Moldaviae”, nr. 4, 2015, pp. 138-145.
- Idem, *Integrarea Basarabiei în viața spirituală românească (1918-1940). Studii*, Editura Cartdidact, Chișinău, 2010.
- Petrescu, Ștefan, *Liceul de fete „Principesa Natalia Dadiani” în perioada interbelică*, în „Revista de istorie a Moldovei”, nr. 3, 2016, pp. 48-61.

- Reianu, Diana-Gabriela, *Modelarea sistemului educațional în debaterile parlamentare din România între 1919-1929. Propuneri de modernizare a școlii secundare*, în „Anuarul Institutului de Istorie «G. Barițiu» din Cluj-Napoca”, Series Humanistica, vol. XI, 2013, pp. 73-91.
- Simov, Iordan, *Macedonenii în lupta pentru Basarabia (1917-1918)*, în „Dilemele conviețuirii în procesul modernizării societății românești în spațiul est-carpatic: (secolele XIX-XX)”, volum coordonat de Cătălin Turliuc și Mihai-Ștefan Ceașu, Iași, 2011, pp. 471-482.
- Solcanu, Ion, *Școala românească în județele Cahul, Bolgrad și Ismail pe durata reîntrupării la Principatele Române 1857-1878*, Editura Enciclopedică, București, 2013.
- Stafi, Ion, *Spovedaniile Basarabiei*, ediția a III-a revăzută și adăugită, Chișinău, 2007.
- Suveică, Svetlana, *Integrarea administrativă a Basarabiei în România (1918-1925)*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol» din Iași”, vol. XXXVI, 1999, pp. 125-145.
- Eadem, *Integrarea Basarabiei la România și minoritatea germană*, în Cătălin Turliuc, Flavius Solomon, „Punți în istorie. Studii româno-germane”, Editura Cantes, Iași, 2001, pp. 68-79.

IV.b. Special works

- *Activitate școlară și extrașcolară în ținuturile alipite*, în „Școala Basarabiei. Revistă pentru învățământ și educație națională”, an. III, nr. 2-3, decembrie-ianuarie 1920.
- *Administrația și controlul învățământului secundar*, în „Educația. Revistă pentru școală și familie”, an. V, nr. 9-10, noiembrie-decembrie 1922.
- B., T., *Școlile minorităților*, în „Școala. Organul Asociației Corpului Didactic din Basarabia”, an. I, nr. 7, martie 1922, pp. 27-28.

- Beldiceanu, N. N., *Șezători basarabene pentru copii*, în „Școala Basarabiei. Revistă pentru învățământ și educație națională”, an. II, nr. 6, aprilie 1920, pp. 451-454.
- Brin, C., *Informațiuni*, în „Solidaritatea. Organul Asociației Corpului Didactic din județul Soroca”, an. V, nr. 1-2, ianuarie-februarie 1928, pp. 61-63.
- Bucă, Iordan, *Seminarul din Ismail*, în „Cultura poporului”, an. VII, nr. 188, martie 1927, pp. 1.
- Cădere, D. M., *Directorii de școli*, în „Școala Basarabiei. Revistă pentru învățământ și educație națională”, an. II, nr. 5, martie 1920, pp. 337-344.
- Chicu, Gh., *Cu prilejul unei circulări*, în „Școala. Organul Asociației Corpului Didactic din Basarabia”, an. I, nr. 5-6, ianuarie-februarie 1922, pp. 19-24.
- Ciobanu, Ștefan, *Analfabetismul în Basarabia*, în „Școala Basarabiei. Revistă oficială a învățământului din Basarabia”, an. IV, nr. 5, octombrie 1922, pp. 3-5.
- *Cronica școlară*, în „Anuarul Liceului de băieți «Alexandru Donici» din Chișinău: pe anul școlar 1934-1935”, Editura Presa bună, Chișinău, 1936.
- *Cronică școlară. Ce s-a făcut pentru naționalizarea învățământului secundar în Basarabia*, în „Școala Basarabiei. Revistă pentru învățământ și educație națională”, an. I, nr. 12, octombrie 1919.
- Culea, Apostol, *Cum trebuie să concepem geografia în școala primară*, în „Școala Basarabiei. Revistă pentru învățământ și educație națională”, an. II, nr. 4, februarie 1920, pp. 261-270.
- Idem, *Lecțiile începătoare de istorie*, în „Școala Basarabiei. Revistă pentru învățământ și educație națională”, an. II, nr. 1, noiembrie 1919, pp. 43-49.
- *Cuvânt înainte*, în „Școala. Organul Asociației Corpului Didactic din Basarabia”, an. I, nr. 1-4, septembrie-decembrie 1921.

- *Cuvântarea domnului ministru dr. C. Angelescu în fața Corpului didactic din Chișinău din 9 mai 1922*, în „Școala. Organul Asociației Corpului Didactic din Basarabia”, an. I, nr. 9-10, mai-iunie 1922.
- *Depozitul de cărți și librăria Școala Basarabiei*, în „Școala Basarabiei. Revistă oficială a învățământului din Basarabia”, an. I, nr. 2, decembrie 1918.
- *Descentralizarea Ministerului Instrucțiunii Publice*, în „Școala Basarabiei. Revistă pentru învățământ și educație națională”, an. III, nr. 2-3, decembrie-ianuarie 1920.
- *Din istoria liceului de băieți nr. 1 B. P. Hasdeu din Chișinău*, în „Școala Basarabiei. Revistă pentru învățământ și educație națională”, an. II, nr. 7, mai 1920.
- Doncev, Ioan, *Cursul primitiv de limba română, compus pentru școlile elementare și patru clase gimnaziale*, Editura Akim Popov, Chișinău, 1865.
- Faur, Dimitrie, *Revizorul școlar al județului Cahul*, în „Școala Basarabiei. Revistă a învățământului din Basarabia”, an. I, nr. 7, mai 1919, pp. 58-59.
- Florea Marian, Liviu, *Cultura și școala*, în Ștefan Ciobanu, *Basarabia*, Editura Imprimeria Statului din Chișinău, Chișinău, 1926, pp. 252-271.
- Idem, *Din lupta cu nevoile școlii basarabene*, în „Școala Basarabiei. Revistă oficială a învățământului din Basarabia”, an. I, nr. 2, decembrie 1918, pp. 20-27.
- Ghițescu, P., *Dr. Constantin Angelescu, ministrul Instrucțiunii, în Chișinău*, în „Școala. Organul Asociației Corpului Didactic din Basarabia”, an. I, nr. 9-10, mai-iunie 1922, pp. 77.
- *Greșelile învățătorilor*, în „Școala Basarabiei. Revistă pentru învățământ și educație națională”, an. III, nr. 4, februarie 1921.
- Halippa, Pantelimon, *Excursiunile școlare*, în „Școala Basarabiei. Revistă pentru cultură, învățământ și educație națională”, an. IV, nr. 5, octombrie 1922, pp. 6-11.
- Idem, *Un cuvânt înainte*, în „Viața Basarabiei”, an. I, nr. 1, ianuarie 1932.

- Harea, Vasile, *Cărți de autori basarabeni*, în „Școala Basarabiei. Revistă pentru învățământ și educație națională”, an. I, nr. 12, octombrie 1919, pp. 62-64.
- Inculeț, Theodor, *Lupta basarabenilor pentru școala românească*, în „Școala Basarabească. Revistă de cultură pedagogică și de apărare a intereselor învățătoresci. Organ al Asociației învățătorilor din județul Lăpușna”, an. I, nr. 5, iunie 1933, pp. 4-5.
- L., T., *Serbarea Pomului de Crăciun la Școala Bahrinești*, în „Solidaritatea. Organul Asociației Corpului Didactic din județul Soroca”, an. V, nr. 1-2, ianuarie-februarie 1928, pp. 59.
- M., R., *Organizarea învățământului în Ardeal și Bucovina*, în „Școala Basarabiei. Revistă pentru învățământ și educație națională”, an. I, nr. 12, octombrie 1919, pp. 85-86.
- Macovei, Ioan, *Din problemele școlare curente (Chestiunea unificării)*, în „Școala. Organul Asociației Corpului Didactic din Basarabia”, an. I, nr. 1-4, septembrie-decembrie 1921, pp. 8-14.
- Marent, R., *Alexandru David 1904-1935*, în „Viața Basarabiei”, an. VII, nr. 11, noiembrie 1938.
- Melniciuc, T., *Decăderea agriculturii și învățământul primar*, în „Solidaritatea. Organul Asociației Corpului Didactic din județul Soroca”, an. V, nr. 1-2, ianuarie-februarie 1928, pp. 7-10.
- Moisiu, Vasile, *Știri din Basarabia de astăzi*, Editura Institutul de Arte Grafice C. Sfetea, București, 1915.
- Moroșan, N., *Alexandru Donici*, în „Viața Basarabiei”, an. V, nr. 11-12, noiembrie-decembrie 1936.
- *Naționalizarea completă a școlilor secundare*, în „Școala Basarabiei. Revistă pentru învățământ și educație națională”, an. II, nr. 9-10, iulie-august 1920.

- *Obligativitatea limbii, istoriei și geografiei României în școlile particulare*, în „Școala Basarabiei. Revistă oficială a învățământului din Basarabia”, an. I, nr. 2, decembrie 1918.
- Patriciu, Grigore, *Didactica specială sau metodică învățământului în școala primară*, ediția a II-a, Editura Librăriei Socecu și Comp., București, 1895.
- Popescu, Constantin, *Situația școlilor primare din Basarabia*, în „Școala. Organul Asociației Corpului didactic din Basarabia”, an. I, nr. 8, aprilie 1922, pp. 31-39.
- Popovschi, Nicolae, *Material privitor la învățământul secundar din Basarabia. Raport*, în „Școala Basarabiei. Revistă pentru învățământ și educație națională”, an. II, nr. 4, februarie 1920, pp. 325-336.
- Pruteanu, I., *În chestia liceelor particulare*, în „Școala. Organul Asociației Corpului Didactic în Basarabia”, an. I, nr. 5-6, ianuarie-februarie 1922, pp. 25-29.
- *Școala eparhială din Chișinău*, în „Școala. Organul Asociației Corpului Didactic din Basarabia”, an. I, nr. 9-10, mai-iunie 1922.
- Tăbăcaru, Gr., *Organizarea învățământului filosofic în școlile secundare. Manualele*, în „Școala Basarabiei. Revistă pentru învățământ și educație națională”, an. IV, nr. 1-2, februarie-martie 1922, pp. 24-26.
- Tofan, George, *Cursurile din Chișinău*, în „Școala Basarabiei. Revistă oficială a învățământului din Basarabia”, an. I, nr. 1, noiembrie 1918, pp. 8-17.
- Idem, *Cursurile pedagogice*, în „Școala Basarabiei. Revistă oficială a învățământului din Basarabia”, an. I, nr. 1, noiembrie 1918, pp. 3-17.
- Idem, *Școala în Bucovina*, în „Școala Basarabiei. Revistă a învățământului din Basarabia”, an. I, nr. 6, aprilie 1919, pp. 11-18.
- Țoni, D. V., *Ce așteaptă vremea de astăzi de la învățătorul basarabean*, în „Școala Basarabiei. Revistă a învățământului din Basarabia”, an. I, nr. 4, februarie 1919, pp. 14-17.

- *Unificarea învățământului*, în „Telegraful român. Organ național-bisericesc”, an. LXVII, nr. 35, 10 aprilie 1919.
- *Uniformizarea lefurilor profesorilor*, în „Școala Basarabiei. Revistă oficială a învățământului din Basarabia”, an. I, nr. 2, decembrie 1918.
- Vataman, Paul, *Valoarea educativă a istoriei*, în „Solidaritatea. Organ al Asociației Corpului Didactic din județul Soroca”, an. IV, nr. 1, ianuarie 1927, pp. 16-20.
- Щегловъ, Д., *Къ вопросу о церковно приходской школѣ*, în „Кишиневскіа Епархіальныя Вѣдомости”, nr. 7, aprilie 1887, pp. 237-246.

V. Electronic sources

- Axentii, I. A., Axentii, V., *Dezvoltarea școlii basarabene în perioada interbelică (1918-1940)*, disponibil la: https://www.dacoromania-alba.ro/nr91/dezvoltarea_scolii.htm (accesat la 29.10.2024).
- Cazacu, Nicolae, Coșeriu, Eugeniu, *O școală extraordinară cu absolvenți pe potrivă. Ani de liceu*, în „Limba română”, an. XII, nr. 10, 2002, disponibil la: <https://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=2743> (accesat la 14.10.2024).
- *Clădirea fostului gimnaziu pentru fete al zemstvei basarabene*, disponibil la: https://ro.wikipedia.org/wiki/Cl%C4%83direa_fostului_gimnaziu_pentru_fete_al_zemstvei_basarabene (accesat la 22.11.2025).
- Colesnic, Iurie, *În culisele istoriei: O lecție a memoriei pe care am ratat-o*, disponibil la: <https://timpul.md/articol/in-culisele-istoriei-o-lectie-a-memoriei-pe-care-am-ratat-o-58626.html> (accesat la 20.11.2025).
- Idem, *Iustin Ștefan Frățiman (1870-1927) – istoric român*, disponibil la: <https://chisinauorasulmeu.com/2011/02/24/iustin-stefan-fratiman-1870-1927-istoric-roman/> (accesat la 21.01.2026).

- *Elena Alistar*, disponibil la: <https://chisinauorasulmeu.com/2012/01/24/elena-alistar-o-constiinta-politica-si-nationala-romaneasca/> (accesat la 4.05.2026).
- *Gimnaziul pentru fete „Regina Maria”*, disponibil la: <https://audiowalks.centropa.org/ro/oprire/ro-girls-grammar-school-regina-maria/> (accesat la 22.11.2025).
- <https://chisinauorasulmeu.com/2012/04/03/clasa-a-iv-a-a-liceului-eparhial-de-fete-din-chisinau/> (accesat la 4.05.2026).
- http://culte.gov.ro/?page_id=438 (accesat la 14.02.2025).
- <https://romaniainterbelica.memoria.ro/judete/lapusna/> (accesat la 4.05.2026).
- <https://romaniainterbelica.memoria.ro/judete/orhei/> (accesat la 4.05.2026).
- *Istoria liceului*, disponibil la: <https://asachi.md/liceu/istoria-liceului/> (accesat la 22.11.2025).
- *Istoria liceului*, disponibil la: <https://izmailschool2.at.ua/index/0-2> (accesat la 23.11.2025).
- Ivănoiu, Mircea, Gheorghiu-Bradley, Lidia, *Portretul României interbelice*, disponibil la: <https://romaniainterbelica.memoria.ro/> (accesat la 11.11.2025).
- *Liceul de băieți „Sf. Dumitru” din Ismail, anul 1930*, disponibil la: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Izmail_Boys%27_School,_1930s.jpg (accesat la 4.05.2026).
- *Liceul de băieți nr. 2 din Chișinău*, disponibil la: https://nmuseum.blogspot.com/p/blog-page_7690.html (accesat la 23.11.2025).
- *Liceul de fete „Domnița Ileana” din Bălți și Complexul actual de clădiri ale Universității „Alecu Russo” din Bălți*, disponibil la: <https://blogosfera.md/view-post-v-285475-0-romana.html> (accesat la 4.05.2026).

- *Liceul de fete „Regina Maria” din Chișinău*, disponibil la: <https://enciclopedia.asm.md/?p=6372> (accesat la 4.05.2026).
- *Liceul de fete din Ismail, anul 1925*, disponibil la: <https://www.okazii.ro/sv-basarabia-de-sud-ismail-liceul-de-fete-1925-a206466827> (accesat la 4.05.2026).
- *Liceul eparhial de fete din Chișinău*, disponibil la: <https://romaniainterbelica.memoria.ro/judete/lapusna/> (accesat la 4.05.2026).
- *Liceul militar „Regele Ferdinand” din Chișinău*, disponibil la: <https://enciclopedia.asm.md/?p=10859> (accesat la 4.05.2026).
- *Liceul Nr. 1 de băieți din Chișinău, ulterior Liceul de băieți „B. P. Hasdeu” din Chișinău*, disponibil la: https://nmuseum.blogspot.com/p/v-behaviorurldefaultvmlo_9189.html (accesat la 4.05.2026).
- *Magda Isanos*, disponibil la: https://www.enciclopediaromaniei.ro/wiki/Magda_Isanos (accesat la 03.02.2026).
- *Memoriile lui M. V. Dobujinski, în „2-я мужская гимназия”*, disponibil la: <https://oldchisinau.com/zdaniya-i-pamyatniki/ischeznuvshie-zdaniya-kishinyova/2-ya-muzhskaya-gimnaziya/> (accesat la 26.11.2025).
- *Natalia Dadiani (Godlevschi) (1865 – 1903)*, disponibil la: https://visit.chisinau.md/obiective_turistice/natalia-dadiani-godlevschi-1865-1903/ (accesat la 17.07.2025).
- *Pantelimon Halippa*, disponibil la: https://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Pantelimon_Halippa (accesat la 21.01.2026).
- *Principesa Natalia Dadiani, cea care a schimbat soarta multor femei de la sfârșitul secolului al XIX-lea*, disponibil la: <https://web.archive.org/web/20161006144407/http://www.publika.md/p>

[rincipesa-natalia-dadiani-cea-care-a-schimbato-soarta-multor-femei-de-la-sfarsitul-secolului-al-xix-lea_520191.html](#) (accesat la 17.07.2025).

- *Redescoperă Bălți: Liceul Teoretic pentru fete „Domnița Ileana”*, disponibil la: <https://blogosfera.md/view-post-v-285475-0-romana.html> (accesat la 16.10.2024).
- *Seminarul teologic din Chișinău la începutul secolului al XX-lea*, disponibil la: <https://fototecaortodoxiei.ro/invatamantul-teologic/seminarii-teologice/seminarii-teologice-din-basarabia/seminarul-duhovnicesc-teologic-1485.html> (accesat la 4.05.2026).
- *Timbru moldovenesc cu portretul principesei Natalia Dadiani (2010)*, disponibil la: https://ro.wikipedia.org/wiki/Natalia_Dadiani (accesat la 4.05.2026).
- *Vedere cu Liceul de fete din Ismail*, disponibil la: <https://picryl.com/media/8-ismail-vedere-cu-liceul-de-fete-d86927> (accesat la 4.05.2026).

